

Karlo Veliki - ujedinitelj Europe

Đurđević, Josip

Undergraduate thesis / Završni rad

2011

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:634452>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-09**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij POVIJEST – PEDAGOGIJA

Josip Đurđević

KARLO VELIKI – UJEDINITELJ EUROPE

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Stjepan Sršan

Osijek, 2011. godina

SAŽETAK

Karlo Veliki bio je franački kralj i rimsko-njemački car (od 747. do 814.). On je bio sin Pipina Malog, prvog vladara karolinške dinastije. Nastavio je djelovati putem koji mu je zacrtao otac. U početku (768.-771.) je vladao zajedno s bratom Karlomanom, a potom samostalno. Vodio je mnoge uspješne ratove protiv Arapa, Sasa, Avara, Langobarda, Slavena, Normana, te drugih. Osobno je sudjelovao u više od 30 vojnih pohoda diljem Europe. Znatno je proširio granicu naslijeđenoga kraljevstva i postao gospodarom gotovo čitave zapadne i srednje Europe; radi učvršćivanja granica osnovao je Avarsku, Furlansku i Španjolsku marku. Godine 800. okrunio se u Rimu carskim naslovom, a prijestolnicom je odredio Aachen. Višegodišnje sukobe s Bizantom okončao je Aachenskim mirom 812. godine. Državu je podijelio na upravna područja, markgrofovije, održao više saziva državnih skupština, poticao izdavanje zakona, kapitulara, uveo sustav kraljevih vazala i obdario ih nasljednim posjedima, feudima, te omogućio stvaranje klase krupnih veleposjednika odnosno feudalaca. Pokušavao je provesti brojne reforme: uprave, zakonodavstva, trgovine, obrazovanja. Iako nepismen, bio je velik poticatelj znanstvene i kulturne djelatnosti, a na svojem je dvoru okupljao vodeće znanstvenike i umjetnike svojega vremena. To razdoblje se zato i naziva karolinška renesansa. Zarana je ušao u legendu i junačke spjevove. Njegov je životopis napisao kroničar Einhard pod naslovom „Život Karla Velikog“. Karlo Veliki bio je zaštitnik i predvodnik kršćanske vjere. Smatrao se ne samo zaštitnikom pape i crkvenih institucija nego i braniteljem zdravog vjerskog života.

KLJUČNE RIJEČI:

Karlo Veliki, Europa, carstvo, kršćanstvo, papa

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. PIPIN MALI	4
3. FRANAČKA KARLA VELIKOG DO 800.	6
3.1. DOLAZAK KARLA VELIKOG NA VLAST	6
3.2. VOJNI POHODI	8
4. CARSTVO KARLA VELIKOG	13
4.1. POSTANAK CARSTVA I ODNOS S BIZANTOM	13
4.2. NOVI VOJNI POHODI	15
4.3. LIK KARLA VELIKOG I PRIVATNI ŽIVOT	16
4.4. ORGANIZACIJA VLASTI I UPRAVE	17
5. PRIVREDNA I DRUŠTVENA ORGANIZACIJA	19
5.1. POLJOPRIVREDA I TRGOVINA	19
5.2. ZAKONODAVSTVO I SUDSTVO	20
5.3. CRKVA	21
6. KAROLINŠKA RENESANSA	23
7. NASLJEDNICI KARLA VELIKOG	24
8. ZAKLJUČAK	25
9. POPIS PRILOGA	26
10. POPIS LITERATURE	27

1. UVOD

U ovom radu nastoji se prikazati vladavina Karla Velikog. Stoga je zadatak ovoga rada bio navesti tko su bili njegovi prethodnici, koje su bile okolnosti njegovoga dolaska na vlast, stanje u državi kakvo je naslijedio, kakvo je bilo za njegova vladanja i kakvo je ostavio svojim nasljednicima. Rad se dotiče i njegovih osvajanja i ratnih pohoda, naročito u poglavljima „Vojni pohodi“ i „Novi vojni pohodi“, njegovih titula, tj. kojim se sve krunama okrunio i na kraju, kako je postao carem. Navode se podatci o njegovom životu kao vladara, ali i o njegovom privatnom životu, također iznose se i Einhardov opis njegova fizičkog izgleda. U radu se navodi tko su bili njegovi uzori, ali i na koga je on utjecao. Rad donosi i pisce koji iznose najviše podataka o Karlu Velikom, njegovu vladanju i dobu u kojemu je živio. Objašnjava se zašto se doba Karolinga naziva karolinška renesansa. Prikazuje se slika Europe Karlova doba, dokle su sezale sve granice njegove države i koje je teritorije pripojio. Njegova uloga u širenju Kršćanstva je nezaobilazna, pa se i o tome govori u poglavlju „Crkva“, ali i u ostalim. Također, rad opisuje ustrojstvo države, upravne jedinice, sudstvo, privredu, ustroj vojske, trgovinu, promet, začetke feudalizma, odnose sa Crkvom i papom, te Bizantom.

2. PIPIN MALI

Kada je Karlo Martel umro 741. godine, naslijedila su ga dva sina – Pipin i Karloman. Treći se sin osjećao zakinutim te se pobunio. Bio je uhvaćen i zatvoren, ali su se pobune nastavljale, te su braća shvatili da valja postaviti merovinškog kralja. Prepustili su krunu Hilderiku, nasljedniku merovinške loze, koji je bio posve nevažan čovjek. No, njegovo ime davalo je legitimnu vlast stvarnim vladarima. Strategija je bila uspješna i nakon tri godine pobune su skršene. Tada se iz nepoznatih razloga Karloman povlači u samostan.

Pipin je tražio legalnu podlogu za svoje promaknuće u kraljevsku čast, pa je uputio u Rim poslanstvo kojem je trebalo biti rečeno tko će biti kralj – on ili Hilderik.¹ Da bi bez grižnje savjesti mogao izvesti državni udar, koji je bio neizbježan, trebala mu je zaštita visokog moralnog autoriteta, koji bi se sastojao u javnom odobrenju rimskog prvosvećenika – pape. Kod pape je također vladala neodrživa situacija i podjednako zahtijevala rješenje. Za njega je nastupio trenutak, kad je trebalo prekinuti s bizantskim carem, jer je njegov heretički cezarizam postojao sve drzovitiji, a usto je još, bilo iz nemoći, bilo iz zle namjere, puštao Langobarde da uznapreduju sve do vrata Rima. Poslanstvo je došlo pred papu Zaharija 751. godine s upitom, da li ne priliči više da kraljevski naslov pripadne onome, koji zaista vrši vrhovnu vlast, negoli onome, koji je samo prividno posjeduje. Papa je podržao njihovo mišljenje, te je tako, nekoliko tjedana nakon toga, Pipin proglašen kraljem od strane skupštine velikaša,² a Hilderik je svrgnut, obrijan i poslan u samostan. Time je Pipin postao prvi franački kralj iz dinastije Karolinga.³

Tri godine poslije tog događaja papa Stjepan II. došao je u Franačku po pomoć te je pomazao Pipina kraljem, kao što je Samuel pomazao Šaula i Davida. Također mu je dodijelio naslov patricija.⁴ To je od osnutka Crkve bilo prvi put, da se papa pojavio u zemljama sjeverno od Alpa. Pipin svečano obećava da će povesti rat protiv Langobarda i da će poslije pobjede dati Crkvi krajeve, koji okružuju vječni grad. Ni on, ni Stjepan nisu se ni časa zadržali pri pomisli, da time raspolažu područjem, kome je zakoniti gospodar bizantski car. Vojne do kojih je došlo 754.

¹ Ivo Goldstein, Borislav Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Novi liber, Zagreb 2006., str. 110.-111.

² Henri Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do 16. st.*, Marijan tisak, Split 2005., str. 45.-46.

³ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 111.

⁴ John Maddox Roberts, *Povijest Europe*, AGM, Zagreb 2002., str. 137.

i 756. završile su pobjedom Franaka. Prvi rat novoga kraljevstva bio je dakle poduzet u interesu Crkve. Kraljevska vlast Merovinga bila je potpuno laička; vlast Karolinga imala je veoma jasan i dubok vjerski pečat. Obred posvete, koji se prvi put javlja prilikom Pipinove krunidbe, pretvara vladara u neku ruku u svećeničku osobu. On sam potvrđuje svoju podložnost zakonima Božjim i svoju volju da joj služi ne samo time, što će križ biti među kraljevskim simbolima, nego i time, što je iz kršćanske poniznosti uzeo sebi naslov „kralj po milosti Božjoj“. Time kraljevstvo Karolinga naviješta tradiciju, koja će živjeti poslije njega još kroz vjekove.⁵

Znakovito je da ni u jednom od svoja dva pohoda Pipin nije ušao u Rim. Uostalom, više se nije pojavio u Italiji, premda mu je Aistiulfov nasljednik, Didier, koji je postao kraljem Langobarda dijelom zbog njegove potpore, još zadavao problema. Tada dolazi i do sukoba Pipina i Bizanta. No Pipin ne popušta i u svemu djeluje u dogovoru s papom. Što se tiče poteškoća s Didierom, Pipin ih je riješio 763. sporazumom prema kojem papa odustaje od svojih teritorijalnih zahtjeva, kao i od svojih pokušaja protektorata nad Spoletom i Beneventom. Ukratko, zahvaljujući njemu, papa se osjeća zaštićen od neprijatelja, siguran od ortodoksije, ali prisiljen staviti se potpuno pod njegovu zaštitu.⁶

⁵ H. Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do 16. st.*, str. 46.

⁶ Henri Pirenne, *Karlo Veliki i Muhamed*, Izvori, Zagreb 2006., str. 188.-189.

3. FRANAČKA KARLA VELIKOG DO 800.

3.1. DOLAZAK KARLA VELIKOG NA VLAST

Pipin Mali umire 768. godine.⁷ Prije svoje smrti Pipin je, kao i merovinški kraljevi, Franačku podijelio među svoje sinove.⁸ Pipinovom diobom kraljevstva Karlu je pripao veći, ali nedovoljno povezan dio, koje ju uključivao veći dio Austrazije, očevine Karolinga, dio Neustrije, Frigiju, Thuringiju i Gaskonju, pa je tako okružio Karlomanovu baštinu, koja se sastoji od Centralnog masiva, Languedoca, Provanse, Alamanije, Alzasa, juga Austrazije i okolice Pariza. Bavarska nije bila obuhvaćena diobom, što je bila posljedica njezina zapravo samostalnog položaja, usprkos vazalnoj prisezi što ju je Tasilo položio Pipinu. Karlov je dio bio bogatiji fiskalnim zemljama i imao je više velikih samostana, ali je prednost Karlomanovog dijela bila u njegovoj kompaktnosti. Karloman je okrunjen za kralja u svojoj prijestolnici Soissonu. Prijestolnica njegova brata – Noyon – nalazila se vrlo blizu.⁹ Karlo i Karloman nisu zemljom upravljali složno. Dublje su se razilazili u vezi s politikom prema Langobardima. Karlo je isprva usvojio stav svojega djeda, Karla Martela o savezništvu sa Langobardima, pa se čak i oženio kćerkom njihova kralja Dezidera, Dezideriom. Ali taj savez nije potrajao dugo. Dezider se naime okoristio sporovima između vojne aristokracije u Papinskoj državi i svećenstva, pa je u Rimu nametnuo svojega kandidata za papinsko dostojanstvo (Stjepana III.). Karlov brat Karloman želio je da politika u Italiji ostane u njegovu nadležstvu; strahovao je od Karlova saveza s Langobardima i istupao kao zaštitnik papinih interesa. Karlo je uskoro shvatio da mu se brat suprotstavlja na taj način oslanjajući se na crkvene krugove u Franačkoj i na antilangobardska raspoloženja među velikašima, te je stoga radikalno izmijenio svoj odnos prema Italiji. Prekinuo je savez sa Deziderom, rastao se od njegove kćeri i stupio u pregovore s papinstvom. Karloman se time našao politički osamljen.¹⁰ Osim Karlomana, Karlu je na putu do samostalnog vladanja kraljevstvom stajala i majka Bertrada, koja je namjeravala voditi vanjsku politiku umjesto svojih sinova. Plan joj je bio jačanje kraljevstva stvaranjem čvršćeg saveza s Bavarcima i Langobardima, čime bi Franci znatno ojačali svoj položaj u odnosu na Arape u Hispaniji i Sase.

⁷ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 113.

⁸ Skupina autora, *Povijest svijeta od početka do danas*, Naprijed, Zagreb 1977., str. 306.

⁹ Neven Budak, *Karlo Veliki Karolinzi i Hrvati*, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika – Split, Split 2001., str. 40.-41.

¹⁰ Miroslav Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, Školska knjiga, Zagreb 1995., str. 175.

Čini se da joj je utjecaj na sina bio prilično velik, jer je uz posredovanje fuldanskog opata Sturmija i pape pomirila Karla i bavarskog vojvodu Tasila koji su bili u latentnom sukobu otkad je Tasilo iznevjerio svoju prisegu danu Karlovu ocu.¹¹ Pod поближе nepoznatim okolnostima, Karloman je potkraj 771. umro, a Karlo je bez obzira na nasljedno pravo njegovih sinova, prigrabio sve Karlomanove zemlje. Ostavši bez baštine Karlomanova žena s oba njegova sina prebjegla je u Italiju i ondje našla utočište na kraljevu dvoru.¹²

Tako je Karlo zavladao sam, a za njegove vladavine Frančka je država dosegla vrhunac i zaposjela teritorij od Sjevernog mora do Sredozemlja i od Pirineja do Panonije. Tako velika nije bila nijedna zapadnoeuropska država u srednjem vijeku. Zbog toga je logično da interes za njega i njegovu vladavinu u ovih skoro 1200 godina koliko je proteklo od njegove smrti nikada nije zamirao. Legende o njemu živjele su kroz čitav srednji vijek, Crkva ga je kanonizirala, mnoge su pjesme opjevale njegove stvarne i tobožnje pothvate, a sva kasnija zapadnoeuropska i srednjoeuropska carstva napajala su svoje ideologije tradicijama Karlove snage i krunidbe. I mnogi zapadnoeuropski vitezovi kretali su u ratove imajući pred sobom slavna djela Karlova, a križari su pokušavali oponašati njegove pobjede nad poganima.

Karlov pokušaj stvaranja dinastičkog braka s bizantskom caricom Irenom 802. godine bit će i kasnije simbol nedosegnutog jedinstva zapada i istoka Europe. Za hrvatsku povijest i za povijest šireg hrvatskog okruženja Karlo je bio od velikog značaja, jer je u njegovo doba Franačka dospjela do Jadrana i Panonije te zauzela krajeve današnje Slovenije i dijelove Hrvatske.

Za života su Karla častili najpompoznijim imenima: Slavni, Glasoviti, Pobjedonosni, također i Mudri. Ali je jedno ime potomstvo prihvatilo prije svih, a to je ime Karlo Veliki¹³ (latinski Carolus Magnus, francuski Charlemagne, njemački Karl der Grosse).¹⁴

Njegova glavna briga bila je širenje kršćanstva. Bio je odlučan vojskovođa koji je značajnim proširivanjem svojega kraljevstva donosio kršćanstvo u pokorene zemlje.¹⁵ U trenutku

¹¹ N. Budak, *Karlo Veliki Karolinzi i Hrvati*, str. 41.

¹² M. Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, str. 175.

¹³ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 113.-114.

¹⁴ Antun Vujić, *Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga. Knjiga 10 Je-Ki*, PRO LEKSIS : Večernji list, Zagreb 2006., str. 169.

kad je naslijedio svoga oca, crkveno pitanje bilo je važnije od svih drugih i zahtijevalo je rješenje. Na drugoj strani Rajne u to doba jedan je moćni narod još uvijek s nezavisnošću očuvao vjernost starom narodnom kultu. Bili su to Sasi nastanjeni između Ensa i Labe, od obala Sjevernog mora pa sve do planine Harz. Protiv njih će Karlo izvjesno poduzeti vojne pohode.¹⁶

3.2. VOJNI POHODI

Ubrzo pošto je sam zavladao Karlo je počeo pokazivati vojničke sposobnosti, energičnost i efikasnost te samo nastavio s realizacijom osvajačkih planova svojega oca i djeda. Prvi Karlov rat bio je potaknut pobunom u Akvitaniji, koju je nedugo prije osvojio njegov otac. Karlo je pobijedio i čvrsto podvlastio taj dugo odmetnuti dio kraljevstva. Potom se upleo u talijanske poslove gdje je vladala stalna napetost između papinstva i langobardske države. S druge strane Karloman je bio prijatelj langobardskog kralja Deziderija. Deziderije je izazvao Karlov bijes kada je zauzeo sve gradove koji su od prije pripadali Pipinu. Dodatno je pogoršao odnose kada je ugostio Karlomanovu udovicu koja se i dalje nadala da bi mogla dobiti suprugovu ostavštinu za suprugovu djecu. Tada je Karlo ljutito otjerao svoju suprugu inače langobardsku princezu te je pritekao u pomoć Crkvi kao što je to učinio i njegov otac Pipin.¹⁷ Dijelu franačkog plemstva još uvijek se nije sviđjela ideja o ratu protiv Langobarda koji su im bili tradicionalni saveznici u ratovima s Arapima, ali ih je Karlo nakon nekog vremena uvjerio u ispravnost svoje odluke i 773. godine poslao dvije vojske koje su, prešavši Alpe, stale opsjedati Paviju u koju se sklonio Deziderije. Dok je trajala devetomjesečna opsada, Karlo je osvojio Veronu u kojoj su utočište potražili Karlomanovi sinovi sa svojom majkom, pa ih je odveo u zarobljeništvo. Za Uskrs 774. godine odlučio je otići u Rim i proslaviti blagdan u gradu apostola Petra. Tamo je organizirana ceremonija prema protokolu predviđenom za nekadašnjeg bizantskog egzarha. Netom prije Karlova odlaska iz Rima, papa Hadrijan je od njega zatražio da potvrdi Pipinovu darovnicu kojom je Pipin, dvadesetak godina ranije, poklonio nekadašnje bizantske posjede papi Stjepanu II. Karlo je velikodušno obećao papi ne samo ono što mu je već bio dao njegov otac, nego je tome dodao Veneciju, Istru, Korziku, Benevent i Spoleto. Otprilike dva mjeseca nakon Karlova

¹⁵ Ivanka Borovac, *Ilustrirana povijest svijeta*, Mozaik knjiga, Zagreb 2005., str. 111.

¹⁶ H. Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do 16. st.*, str. 48.-49.

¹⁷ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 114.

rimskog puta, Deziderije je Francima predao svoju prijestolnicu. Karlo se odmah proglasio kraljem Langobarda, te je tada njegova službena titula glasila „Kralj Franaka i Langobarda“. Osvojenu je Deziderijevu riznicu razdijelio među svojim ratnicima. Deziderija nije dao pogubiti, već ga je poslao u samostan, a Langobardima je ostavio njihove zakone i poštedio zemlju razaranja.

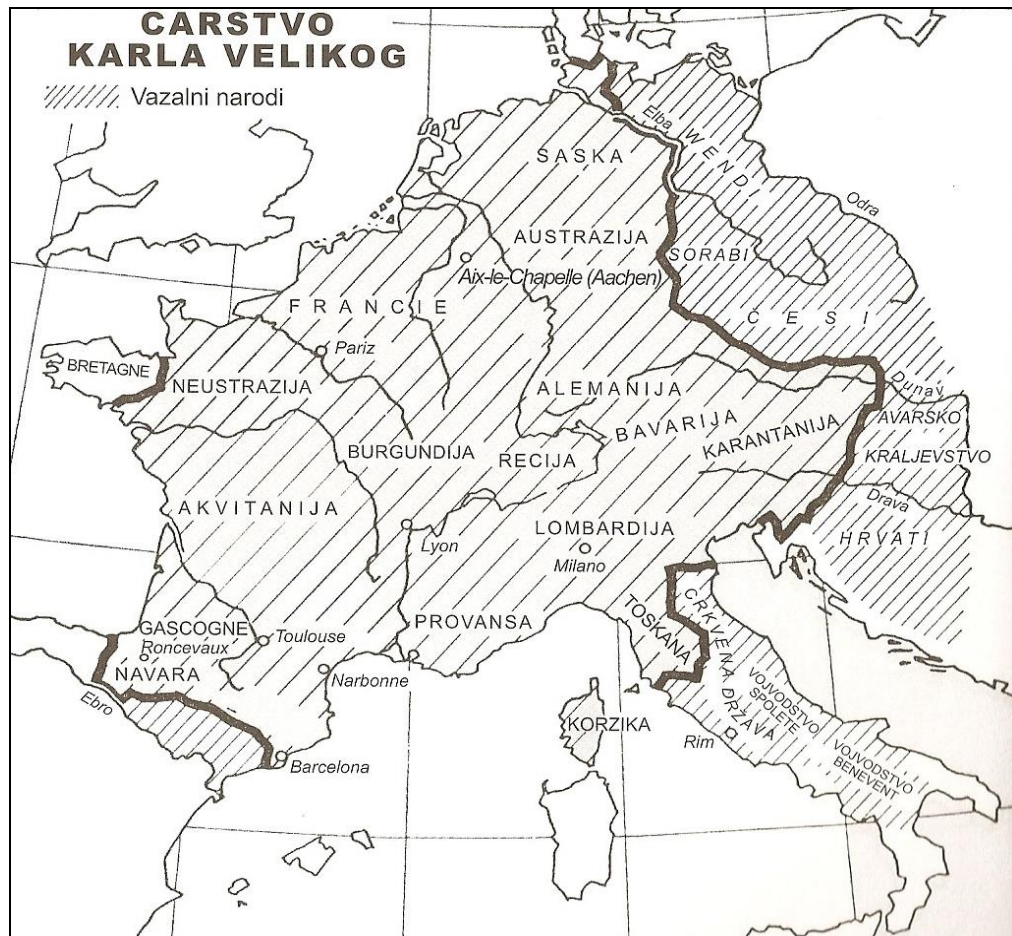
Karlov je uspjeh bio razmjerno lako postignut, bez prevelikog otpora Langobarda, međutim nije bio potpun. Deziderijev je sin Adelhis uspio pobjeći u Carigrad, gdje je okupio neke langobardske nezadovoljnike i počeo uz pomoć carstva raditi na koaliciji vojvoda Spoleta i Beneventa. Ravenski je nadbiskup težio stvaranju vlastite državnice, pa je već podredio vojvodstvo Ferraru i bogati samostan Bobbio, a izravnu je pobunu protiv Franaka podigao furlanski vojvoda Hrodgaud, koji se nadao izboriti langobardsku krunu za sebe. Hrodgaudu se pridružio velik broj furlanskih plemića, a da Langobarde ne treba podcjenjivati vidjelo se i po porazu što su ga Franci doživjeli na rijeci Livenzi. Karlo je navodno osobno predvodio čete koje su osvojile Cividale (ili Čedad), glavni furlanski grad, a nakon izdaje u ruke im je pao i Treviso. Kakav su dojam ostavile borbe na stanovnike Furlanije otkriva kasnije nastala legenda o tome da je franačke čete predvodio Roland, koji se navodno, osobno borio s Hrodgaudom. Nakon što je pobunjenički vođa poginuo u bitci, ustanak je završen. Karlo je nakon gušenja ustanka zamijenio nepouzdanu upravitelje gradova Francima, a konfiscirane posjede dijelio ljudima od povjerenja, od kojih su neki bili Langobardi.¹⁸ U langobardskoj državi uređene su, kao i u Franačkoj, grofovije i ona je 781. uzdignuta na potkraljevstvo pod vlašću jednoga od Karlovih sinova.¹⁹

Najveći Karlov osvajački pothvat bio je pokoravanje Sasa, odnosno osvajanje Saske koja se prostirala na velikom dijelu današnje sjeverozapadne Njemačke. O tim događajima iscrpno svjedoči Einhard. Rat protiv Sasa s prekidima je trajao od 772. do 804. godine. Karakterističan je po višestrukim, ali privremenim pokoravanjima i pokušajima prisilnog pokrštavanja. Budući da su nakon odlaska Karlovih četa i polaganja prisege vjernosti Sasi redovito dizali ustanke i protjerivali katoličke misionare, Karlo je 785. godine objavio „Kapitular o saskim krajevima“ u kojem su predviđene najstrože kazne za svaki pokušaj neposlušnosti. Zakon je ublažen tek 799. nakon što su Sasi na njega uzvratili nizom ustanaka. Posljednji i najuporniji otpor pružila su najudaljenija saska plemena u Nordalbingiji. Borbe su se vodile od 798. do 804. te su okončane

¹⁸ N. Budak, *Karlo Veliki Karolinzi i Hrvati*, str. 44.-46.

¹⁹ Skupina autora, *Povijest svijeta od početka do danas*, str. 306.

raseljavanjem poraženih. Na njihovo mjesto naselili su se tadašnji franački saveznici, slavensko pleme Bodriča. Od tada je Saska postala integralni dio Frančke.

Prilog 1: karta Franačkog Carstva Karla Velikog

Da bi završio osvajanje prekorajnskih krajeva, Karlo je 788. poveo vojsku niz Dunav i smijenio bavarskog vojvodu Tasila koji je do tada u mnogome vladao samostalno.²⁰ Zajedno s Bavarskom i Karantarija je došla pod izravnu vlast Franaka, Tasilo je bio zarobljen, osuđen na smrt, a zatim pomilovan i primoram da stupi u samostan.²¹ Tasilova sudbina ipak nije završila zatvaranjem u samostan. Karlo je 794. godine iz Frankfurta poslao po Tasila koji je došao na crkveni sabor koji se tamo održavao i na Karlov se zahtjev javno odrekao bilo kakvog prava na vlast. Osim toga je Tasilo u izjavi morao javno optužiti i svoju suprugu za sudjelovanje u zavjeri

²⁰ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 114.-116.

²¹ M. Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, str. 177.

protiv Karla, jer je jedino tako bilo moguće pravno zaplijeniti njezine privatne posjede, koje su trebale pripasti njihovim kćerima.²²

Odmah nakon ovoga trebalo je povesti borbu protiv Avara, konjaničkog naroda finskog porijekla. Avari su se smjestili u dunavskoj nizini odakle su u isto vrijeme uznemiravali Bizantsko Carstvo i Bavarsku. Da se tome stane na put, bilo je potrebno povesti nekoliko vojnih pohoda. Bili su to ratovi za uništenje. Avari su bili tako temeljito poklani, da su nestali kao narod, te još i danas ruska poslovice kaže: „Nestalo ih je kao Avara“. Kad je pothvat završen, Karlo je da bi poduzeo nove napade formirao duž dunavske nizine jednu marku, tj. obrambeno područje podvrgnuto vojnoj upravi. To je bila tzv. Istočna marka.²³ Slamanjem Avarskog Kaganata izvršena je upravna podjela osvojenog područja, pri čemu je Drava bila linija razgraničenja između bavarskog prefekta Gerolda i furlanskog markgrofa Eriha.²⁴

Još u vrijeme posljednjih bitaka s ostacima Avara u Panoniji furlanski markgrof Erih napao je primorsku hrvatsku, možda zbog toga što su Hrvati pomagali Avarima u otporu protiv Franaka. Ali Eriha je 799. zadesio poraz u bitci kod Trsata pa je on tom prilikom i sam poginuo. Rat s Hrvatskom koja je u to vrijeme potpadala pod suverenitet Bizanta, nastavio je Erihov nasljednik, markgrof Kadaloh. Njegove akcije završile su do 803. podvrgavanjem cijele primorske hrvatske pod vlast Franaka. Nakon tih osvajačkih postignuća car Karlo je cijelo veliko područje od srednjeg Dunava do Jadrana podijelio u dvije velike upravne oblasti, Furlanska marka obuhvaćala je Donju Panoniju, Donju Štajersku, Kranjsku (tj. današnju Sloveniju) i Hrvatsku; ona je bila vezana uz Kraljevinu Italiju. Istočna marka obuhvaćala je zemlje uz Dunav od Ennsa do Raabe te osim toga Karantaniju; ona je bila vezana uz Bavarsku. Na čelu svake od tih marki bio je postavljen poseban prefekt, a u pojedinim oblastima svake od njih upravu su vršili franački grofovi ili hrvatski, odnosno slovenski knezovi. U pogledu crkvenih nadležnosti, područja sjeverno od Drave potpala su pod jurisdikciju Salzburške nadbiskupije, a ona južno od Drave pod jurisdikciju akvilejskog patrijarha koji je stolovao u Cividaleu.²⁵

²² N. Budak, *Karlo Veliki Karolinzi i Hrvati*, str. 61.

²³ H. Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do 16. st.*, str. 50.

²⁴ Neven Budak, Tomislav Raukar, *Hrvatska povijest srednjeg vijeka*, Školska knjiga, Zagreb 2006., str. 102.

²⁵ M. Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, str. 178.

Čini se da je početkom svoje vladavine Karlo vjerovao da može lako osvojiti muslimansku Španjolsku. Kada je 750. godine propao Omejadski Kalifat u Damasku, jedini preživjeli član obitelji Omejada, Abd al – Rahman, pobjegao je u španjolsku Kordobu. Tamo je od 756. vladao kao emir i uspješno osporavao vlast abasidskog kalifa koji je zbog toga nagovarao franačkog vladara da zbací tobožnjeg uzurpatora. Karlo je želio zauzeti prostor od rijeke Ebro do Pirineja, ali je pohod franačke vojske 778. neslavno propao, odredi su se povukli u žurbi, a na povratku su ih iz zasjede u klancu Roncevaux u Pirinejima napali kršćanski Baski i uništili. I to je bio događaj koji je inspirirao pisca glasovitog Epa o Rolandu, a Karlu je poslužio kao upozorenje da ne ustraje u fantastičnim planovima osvajanja zemalja preko Pirineja. Od tada je njegova strategija na ovom prostoru bila strogo defanzivna, pa je nastojao osigurati dovoljno široko područje za organizaciju marke. To je postigao po osvajanju Barcelone 801. godine.

Ova osvajanja učinila su Karla vladarom nad mnogim narodima, a Franačka se država za njegove vladavine udvostručila. Kada je u Rimu došlo do nemira, a papa Leon III. bio protjeran zbog navodna razvratna života, Karlo je bio pozvan smiriti situaciju. Ušavši u grad organizirao je veliki koncil svećenika i laika. Tako je odlučeno da se papa mora opravdati od optužbi zaklinjanjem na evanđelja. To je on i učinio 23. prosinca 800. godine i na taj način priznat je za zakonitog posjednika papinskih insignia.²⁶

²⁶ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 116.-117.

4. CARSTVO KARLA VELIKOG

4.1. POSTANAK CARSTVA I ODNOS S BIZANTOM

Pripreme za uzdizanje Karla Velikog s kraljevske časti na carsku vršile su se postupno, više godina. Možda je tu zamisao potaknuo ili ju je u najmanju ruku podupirao Karlov prijatelj i savjetnik anglosaski redovnik Alkuin, koji je na Karlov poziv došao u Franačku i od 796. bio opat samostana Sv. Martina u Toursu. On je već nekoliko godina prije Karlove krunidbe isticao Karlovu dominantnu ulogu u kršćanskom svijetu, njegovo božansko poslanje kao zaštitnika vjere i papinstva.

Poslije smrti Hadrijana I. potkraj 795. godine papom je postao rimski svećenik Leon III. Prigovaralo mu se da vodi razuzdan život i da je odan prodavanju crkvenih dostojanstava. Zbog toga mu je Karlo već 796. uputio pismo kojim ga poziva da se drži kanonskih propisa, da živi pošteno i časno i da suzbija simoniju. Takvim uputama Karlo je potvrđivao svoje uvjerenje da ima pravo staranja i o vjerskoj i o svećeničkoj djelatnosti papinstva. Ali opozicija protiv Leona III. postajala je sve ogorčenija. Istupajući kao arbitar, Karlo je želio postići dvostruki rezultat: onemogućiti papine protivnike i primorati papu da mu se pokori. Dogovor je postignut u Paderbornu u Saskoj, kamo je Karlo pozvao papu da se opravda.²⁷ Na crkvenim saborima u Rimu u crkvi Sv. Petra papa se zakleo da je nevin. Sudionici zasjedanja zatražili su da se Karlo proglasi carem, jer je carsko mjesto, s obzirom na to da ga uzurpirala jedna žena, prazno. Osim toga isticali su da je Karlo gospodar carskog grada Rima, te svih drugih prijestolnica zapada. Na zasjedanje je došlo i izaslanstvo jeruzalemskog patrijarha, koje je Karlu donijelo ključeve svetog groba i samog grada, te zastavu. Time je patrijarh jasno dao do znanja da Karla smatra zaštitnikom kršćana u svojoj patrijaršiji.²⁸

Karlo je okrunjen na Božić 800. godine kada je došao u crkvu Sv. Petra da se prije početka mise moli pred oltarom Sv. Petra. Opis toga događaja u službenim kraljevskim analima franačke prikazuje kao da se sve što je slijedilo zbilo neočekivano, nepripremljeno i bez znanja Karla Velikog, pa čak i protiv njegove volje. U trenutku kad je Karlo završio molitvu i već namjeravao ustati s klečala, pristupio mu je papa i stavio mu na glavu „neku krunu“, a „narod

²⁷ M. Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, str. 179.

²⁸ N. Budak, *Karlo Veliki Karolinzi i Hrvati*, str. 84.-86.

Rima“ga je trokratnim klicanjem pozdravio kao augusta i cara Rimljana. I sam papa bacio se pred njega ničice, prema obredu što ga je uveo Dioklecijan.²⁹

Karlov biograf Einhard prenio je navodne Karlove riječi: „Nikada ne bih ušao u crkvu da sam mogao unaprijed znati papinu namjeru.“³⁰ Moguće je da se radi o dvoličnoj izjavi, uvjetovanoj kasnijim zapletima s Carigradom. Krunidba je bila suviše pažljivo planiran čin da bi bila ikakvo iznenađenje. Karlova krunidba i time stvaranje Franačkog Carstva na političkom planu značilo isto toliko dubok prevrat kao što je to na vjerskom planu bio kasniji raskol crkava 1054. Krunidba Karla Velikoga poremetila je ustaljeni red i teško pogodila interese Bizantskog Carstva, jer je dotad bilo jedino carstvo. Čuvajući svoja carska prava, Bizantsko je Carstvo Karlovo uzdizanje u carsko dostojanstvo smatralo uzurpacijom.³¹ Usprkos negativnom odjeku carica Irena stupila je u pregovore s Karlom, na što je Karlo odgovorio izaslanstvom koje je predložilo Ireni da se uda za Karla kojemu je u ljetu 800. umrla i 4. žena, Liutgarda. Time bi spor bio uklonjen i ostvareno jedinstvo cijelog carstva, nesumnjivo u korist Karolinga. Ali prije nego što su pregovori dovršeni Irena je bila zbačena 802. godine.

Pregovori s novim carem, Nikeforom I. nisu imali uspjeha. Bizant je u to vrijeme bio u sukobu s Arapima i Bugarima, pa je Karlo smatrao da će ratni pritisak i sa njegove strane primorati Nikefora da bude popustljiviji. Činilo se da je najpogodnija točka za pritisak na Bizant Venecija koja je bila jedini bizantski posjed u dnu Jadranskoga mora. Povod za to dala je sama Venecija. Sve su venecijanske biskupije u crkvenom pogledu ovisile o patrijarhu u Gradu, a to je središte bilo na italjskom (franačkom) tlu, pa je patrijarh bio nositelj profranačke propagande u Venecijanskom dukatu. U vezi s tim 802. venecijanska flota je napala Grado, pa je patrijarh Ivan tom prilikom ubijen. Njegov nasljednik Fortunat organizirao je u Trevisu zavjereničku skupinu koja je provalila u dukat, s vlasti zbacila probizantskog dužda i zamijenila dvojicom pristaša franačke vlasti. Oni su 804. izvršili napad na bizantsku Dalmaciju, pa su 805. dalmatinski gradovi i otoci priznali vrhovnu vlast Karla Velikog. Poslije brojnih peripetija mirovni su pregovori počeli u jesen 810. u Aachenu a završili 812. nagodbom. Franačkoj su ostale Istra s

²⁹ M. Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, str. 180.

³⁰ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 117.

³¹ Isto, str. 117.-118.

obje kneževine, a Bizantu je priznata vrhovna vlast nad Venecijom i dalmatinskim gradovima i otocima. U isto vrijeme Bizant je priznao Karlu naslov cara.³²

4.2. NOVI VOJNI POHODI

Karlo Veliki vodio je mnoge uspješne ratove protiv Arapa, Sasa, Avara, Langobarda, Slavena, osobno je sudjelovao u više od 30 vojnih pohoda.³³ U vremenu koje je slijedilo nakon krunidbe Karlo je dovršio pokoravanje Saske, formiranje španjolske i bretonske marke, a i pripremao je nove pothvate protiv Slavena, Danaca i saracenskih gusara na Sredozemnom moru. Prva slavenska oblast koju je Karlo napao bila je Češka. Češka je ušla u Franačku interesnu sferu u vezi s Karlovim ratovima protiv Avara, pa je još 791. jedan dio franačke vojske prošao kroz Češku, a češki su odredi otad sudjelovali u borbama protiv Avara. 805. godine Karlo je poslao u Češku vojni odred da kazni Čehe zbog ustanka i protjerivanja franačkih posada. Unatoč tom pothvatu nije došlo do pripojenja i pokoravanja Češke već su oni samo bili obvezni da plaćaju Francima godišnji danak.

Karlove ratne akcije protiv Poalpskih Slavena počele su u vezi s borbama između Bodrića i njihovih istočnih susjeda Ljutića. Franci su povelili dvije vojne protiv Ljutića. Pohod Franaka protiv Lužičkih Srba koji se vodio 806. završio je obvezom Lužičkih Srba da Francima plaćaju godišnji danak.

Ratovanje s Dancima također nije postiglo nikakvih osvajanja. Obje su se strane morale zadovoljiti da u graničnoj oblasti jedna nasuprot drugoj podignu nekoliko tvrđava. Neprijateljstvo i ratovanje Karla Velikog s omejadskim emirom u Španjolskoj, a i s Bizantom, pribavilo je Franačkoj dobre odnose s Bagdadskim kalifatom.³⁴

³² M. Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, str. 180.

³³ A. Vujić, *Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga. Knjiga 10 Je-Ki*, str. 169.

³⁴ M. Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, str. 181.

4.3. LIK KARLA VELIKOG I PRIVATNI ŽIVOT

Karlo Veliki je u biti bio običan franački ratnik. Govorio je svoj materinji germanski, a od stranih jezika latinski je naučio tako dobro da je njime govorio jednako dobro kao i svojim vlastitim, dok je grčki bolje razumio nego je govorio. Uglavnom je nosio tradicionalnu germansku odjeću i uživao u tradicionalnim zabavama svojega naroda.³⁵ Prema Einhardu Karlo se noću budio nekoliko puta, ustajući iz kreveta i obavljajući razne poslove. Veliki dio života proveo je u sedlu pa je koristio svaki takav noćni trenutak da poboljša svoje pisanje, u čemu nije uspijevao. S obzirom na njegovu inteligenciju i odlično obrazovanje, može se posumnjati u disgrafiju.³⁶

Kada je proglašen za cara Karlo je imao 58. godina. Einhard ga opisuje ovim riječima: „Bio je krupan i snažan, visokog stasa koji ipak nije nadilazio pravu mjeru... Čelo mu je bilo zaobljeno, oči vrlo velike i živahne, nos malo veći od prosječnog, kosa sijeda i lijepa, lice vedro i prijazno... Hod mu je bio čvrst, a čitavo držanje tijela muževno... Bio je dobrog zdravlja, osim što ga je, prije nego što je umro, tokom četiri godine često napadala groznica, a potkraj života je i šepao na jednu nogu... U jelu i piću bio je umjeren, ali je u piću bio umjereniji, jer nije podnosio da se bilo tko opija, a pogotovo ne on sam ili netko od njegovih. Od hrane se baš nije mogao uzdržavati, pa se često žalio kako post škodi njegovu tijelu... Svakodnevni objed sastojao se samo od četiri jela osim pečenja koje su mu obično donosili lovci na ražnju i koje je on jeo radije nego bilo koju drugu hranu. Za vrijeme objeda slušao bi kakvu glazbu ili čitanje... Uživao je i u knjigama svetoga Augustina, posebno o onima koje nose naslov O državi Božjoj...“³⁷ Karlo je bio vješt lovac, a strastveno je volio plivanje i kupanje. U blizini njegove rezidencije, Aachena, nalazili su se termalni izvori.³⁸

³⁵ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 119.

³⁶ N. Budak, *Karlo Veliki Karolinzi i Hrvati*, str. 102.

³⁷ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 119.

³⁸ J. M. Roberts, *Povijest Europe*, str. 140.

4.4. ORGANIZACIJA VLASTI I UPRAVE

Karlo se volio uspoređivati s rimskim carevima, ali je njegova država bila po mnogome različita od nekadašnjega Rimskoga Carstva. Bila je stvorena na snazi kopnene vojske, pa je tako u borbama na moru neuspjeh bio neminovan. Karlo je imao tri funkcije: zapovijedati vojskom, biti vrhovni sudac i štititi Crkvu.³⁹ U Aachenu, pored kralja, njegove obitelji, prijatelja i svećenika, razvijaju se središnje službe oko nekoliko ključnih osoba: to su dvorski sudac, koji presjeda sudom u odsutnosti kralja; komornik, koji se brine o kraljevoj blagajni, njegovim приходima i rashodima; kancelar, koji sastavlja i šalje sve brojnije pravne akte. U njihovoj su nadležnosti činovnici, laici i, pogotovo, klerici.⁴⁰ Također su tu i senešal ili majordom koji se brinuo za kraljevu hranu i ponekad je nadgledao posjede gdje se ona proizvodila; peharnik je bio zadužen za vladarev podrum i vinograde, a maršal ili konstabil za vladareve štale te za vrhovnu vlast nad vojskom. Vrlo je važan bio i kapelan, vrhovni svećenik.

Važni zastupnici središnje vlasti u pokrajinama bili su grofovi. Postavljao ih je kralj, a imali su sudsku, vojnu, financijsku i drugu izvršnu vlast na malom području. Uzduž granica, veća područja povjeravala bi se Karlovim ljudima. Oni su postajali markgrofovi ili vojvode te su imali vlast nad nekolicinom grofova. Po kapitularu iz 802. godine valjalo je istaknute laike i klerike slati u pokrajine kao inspektore (missi ili missi dominici). Carstvo je bilo podijeljeno na administrativne jedinice.⁴¹ Karlo Veliki je osnovao veći broj marka, pograničnih upravnih područja koja su bila organizirana iz vojnih razloga, dijelom radi obrane, a dijelom radi pripremanja ofenzive na susjedne teritorije. U skladu s njihovom ulogom, u markama se smještalo koloniste obvezne na vojnu službu i posebnu pažnju poklanjalo izgradnji i održavanju utvrda.⁴² Oko cara je gravitiralo državno plemstvo, tridesetak porodica franačkog podrijetla koje su povezane s carskom obitelji, ali i međusobno, i koje daju nosioce najviših dužnosti u Carstvu.

³⁹ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 120.

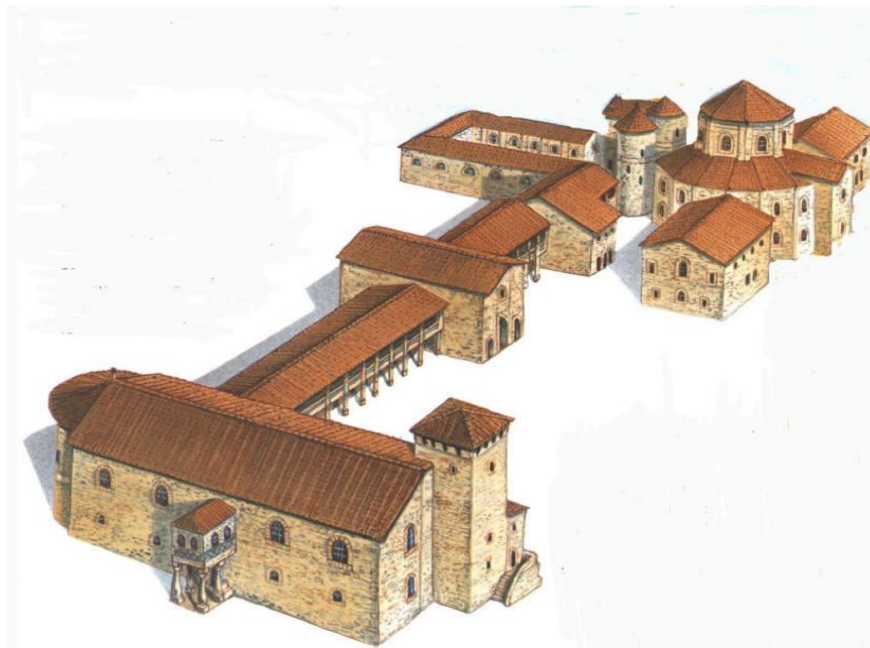
⁴⁰ Jean Carpentier, Francois Lebrun, *Povijest Francuske*, Barbat, Zagreb 1999., str. 67.

⁴¹ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 121.

⁴² Lujo Margetić, *Antika i srednji vijek*, Hrvatska Akademija znanosti i umjetnosti, Odjel za bizantologiju, Zagreb 1995., str. 189.

Mnogo je širi krug vazala: oni polažu vazalsku zakletvu koja ih obvezuje na službu caru, pogotovo vojnu, a zauzvrat dobivaju na korištenje beneficij dok im traje služba.⁴³

Što se tiče financijske organizacije dvije glavne političke brige carske uprave, sudovanje i vojska, ostale su i dalje zasnovane na besplatnom radu pojedinaca. Na isti način održavali su se javni radovi, smještanje i opskrba kraljevskih činovnika, te prijevoz ljudi i robe. Postojali su i posredni porezi zvani thelonea ili daće. U Karlovo vrijeme porez su plaćali pokoreni narodi, a opći porez se najčešće plaćao ubiranjem priloga. Velik dio Karlovih prihoda ostvarivao se na njegovim vlastitim posjedima jer je on bio najveći zemljoposjednik.⁴⁴

Prilog 2: kompleks palače Karla Velikog u Aachenu

⁴³ J. Carpentier, F. Lebrun, *Povijest Francuske*, str. 67.-68.

⁴⁴ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 123.

5. PRIVREDNA I DRUŠTVENA ORGANIZACIJA

5.1. POLJOPRIVREDA I TRGOVINA

Najveći franački veleposjednik bio je kralj. On je kao vlasnik raspolagao ne samo nekadašnjim golemim rimskim državnim veleposjedima nego i svim neobrađenim površinama u prvom redu šumama i pašnjacima. Bilo je i drugih veleposjednika, oko 250 grofovskih obitelji, pretežno franačkog podrijetla, od kojih je svaka za Karolinga posjedovala po nekoliko tisuća hektara zemlje. Golema zemljišna bogatstva nalazila su se u rukama crkvenih institucija. Prema jednom kapitularu iz 805. godine posjednik 12 mansa (posjedovnih jedinica), tj. preko 120 hektara, morao je ići u vojsku kao teško naoružan oklopnik. Običan slobodni Franak posjedovao je približno 3 do 5 mansa, bilo kao vlasnik bilo kao vazal. Mali posjednici dolazili su često u bezizlaznu ekonomsku situaciju zbog velikih obveza prema državi. Krajem vladavine Karla Velikog donekle se olakšao položaj malih posjednika. Oni su bili obvezani na vojnu službu samo ako su posjedovali 4, 5 ili 6 mansi. Siromašniji su se povezivali u grupe iz kojih je jedan išao u vojsku, a drugi su davali pomoć u hrani, odjeći i oružju. Uvođenje tropoljnog sustava omogućilo je odvajanje dijela proizvodnje za vojne svrhe.⁴⁵

U Karlovo vrijeme trgovina je bila u opadanju, a posljedica je bila da se praktički živjelo samo od poljoprivrede. Može se reći da su postojala uglavnom dva sloja: nekolicina su bili zemljoposjednici, a većina neslobodno ili poluslobodno seljaštvo. U takvom društvu nije bilo mjesta za trgovce koji obično žive u gradovima. Obrti i mala proizvodnja su se održali jer su njihovi proizvodi ljudima bili potrebni, ali su se oni izrađivali na velikim zemljišnim posjedima. Obrtnici su boravili u selima te su se prilagođavali njihovoj zemljoradničkoj svakodnevnici. Trgovina se svela na sitne poslove na seoskoj tržnici.⁴⁶ Karlo je napustio kovanje zlata, koje je na zapadu postalo suviše rijetko da bi moglo opskrbljivati kovnice. Otada je bilo samo srebrenog novca, a odnos koji je on ustvrdio između pojedinih dijelova novčane jedinice ostao je u upotrebi u cijeloj Europi sve do prihvaćanja metričkog sistema, a u engleskom se carstvu održao i dalje.

⁴⁵ L. Margetić, *Antika i srednji vijek*, str. 184.-185.

⁴⁶ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 124.

5.2. ZAKONODAVSTVO I SUDSTVO

Crkvene institucije nadahnule su Karla u mnogim reformama. Njegovi kapitulari, sastavljeni po obrascu odluka, koje su objavljivali koncili i sinodi, puni su pokušaja reformi, od nastojanja da se uvedu poboljšanja ili novosti na svim područjima civilnog i upravnog života. On je u kraljevsko sudište na mjesto barbarske i formalističke procedure germanskog prava uveo postupak na temelju istrage, koji je posudio od crkvenih sudišta. Nužne popravke i reforme, koje obilježavaju cijelo zakonodavno djelo Karlovo, samo su nastavak onih koje nalazimo kod Pipina Malog. Kapitulari pretežno predstavljaju prije program, negoli izvršene reforme, te bi bilo veoma pogrešno misliti, da su njihove bezbrojne odluke mogle biti ostvarene. Čak i one, koje su to mogle biti, kao na primjer ustanova porotnih sudišta, veoma su daleko od toga, da bi prodrle u sve dijelove Carstva. Osoblje, kojim je raspolagalo, bilo je nedovoljno, a još više od svega, ono je u moći aristokracije nailazilo na granicu, koju nije moglo ni prijeći ni ukloniti. Ostvarenje karolinškog političko-vjerskog ideala zahtijevalo je snagu, autoritet i izvore, kojim joj društveno i privredno ustrojstvo tadašnjeg vremena nije omogućavalo da raspolaže.⁴⁷

Kraljev sud nadležan je samo u većim predmetima, na primjer onima koji povlače smrtnu kaznu, što se odnose na odličnije osobe, zatim po posebnom privilegiju dodijeljenom crkvama i slično. Svaki nositelj vlasti bio je nadležan za suđenje osobno podređenim ljudima, ali samo u manje važnim predmetima. Sve ostale premete sudio je po centenama tzv. narodni sud, *mallum*. Redovan sudski postupak provodio se pred grofom, a pokretao se pozivom tuženiku. Dokazna sredstva u sudskom postupku bila su: priznanje, koje se moglo prema neslobodnima i iznimno prema slobodnima ljudima postići torturom; svjedoci; isprave, s time da je isprava izdana od kralja davala pun dokaz, a ostale isprave imale su mnogo manju snagu; očišćujuća prisega stranke, najčešće tuženoga, u pravilu popraćena prisegom određenog broja porotnika; Božji sud, ordalije – ako se na drugi način nisu mogle dokazati činjenice važne za postupak, istina se pokušavala saznati vatrom, vodom, dvobojem i slično.

U kaznenom pravu franačkog razdoblja uglavnom je prevladavalo načelo da se kažnjava čin a ne zločinačka volja. Franačko pravo nije uspjelo u potpunosti potisnuti privatnu osvetu povrijeđenoga i njegova roda, ali ju je kralj uvelike nastojao što više ograničiti. Kralj je prije svega silio stranke na pomirenje pa je u tom slučaju za ubojstvo trebalo široj obitelji platiti

⁴⁷ H. Pirenne, *Povijest Europe od seobe naroda do 16. st.*, str. 56.-57.

vraždu, a javnosti posebnu pristojbu, fredus. Sustav kazna bio je vrlo složen. Pod utjecajem kršćanstva smrtna kazna nije se ranije često primjenjivala, ali se kasnije primjećuje promjena shvaćanja i u Crkvi i u kapitulima. Često se primjenjivala kazna progonstva. Budući da je progonstvo u pravilu povezano s konfiskacijom, razumljiva je i sklonost državne vlasti prema toj vrsti kazne. Zatvor se koristio ponajviše kao zamjena za smrtnu kaznu. Nisu bile rijetke ni kazne odsijecanja udova, bilo kao uvod u smrtnu kaznu bilo kao samostalna kazna osobito neslobodnim ljudima. Nekim vrstama kazna smjeralo se na umanjeње časti osuđenoga. Zabrana obnašanja časti suca i biti svjedokom bila je u karolinško doba primjenjivana prema osuđenima na smrt kojima se poštedio život.⁴⁸

5.3. CRKVA

Crkva, s kraja 8. i s početka 9. stoljeća, sve duguje karolinškim vladarima. Oni su sačuvali kršćanstvo od islama, papinstvo od Langobarda i poticali evangelizaciju Germana. Oni su poduzeli reformu svjetovnog klera – svećenika koji žive svjetovnim načinom života i pružaju vjersku pouku vjernicima. Obnavljali su crkvene metropole, kojima su upravljali nadbiskupi, i gustu mrežu dijeceza, gdje su uz biskupe postojali i kanonici, katedralni kaptoli. Također su reformirali i redovnički kler – redovnike koji žive u skladu s određenim pravilima – nametnuvši svim samostanima u Carstvu benediktinsku regulu, koju je za tadašnje prilike prilagodio Benedikt iz Aniane, podrijetlom iz Languedoca. Karolinški su vladari vrlo zdušno podupirali definiranje dogme, usvajanje rimske liturgije, širenje vjerskih običaja i kršćanskog morala. Oni su Crkvi osigurali redovite prihode ozakonivši crkvenu desetinu i učinili njene posjede nezavisnim dajući joj imunitet. Zauzvrat je karolinški vladar mnogo očekivao od Crkve. Ponajprije, on od nje očekuje djelotvorne molitve za svoj spas i spas svoga Carstva. On imenuje biskupe i opate, od kojih stvara svoje vazale i od kojih traži vojnu i financijsku pomoć. On bez oklijevanja poseže za bogatstvom Crkve. Karlo Veliki imenovao je laičke opate kojima je bila dužnost da ubiru prihode samostana, ali u njima nisu imali nikakva duhovna zaduženja. No ono što vladar iznad svega očekuje od svojih biskupa i opata je da mu pruže političku, moralnu i

⁴⁸ L. Margetić, *Antika i srednji vijek*, str. 190.-193.

intelektualnu podršku, da svoje vrijeme podijele između duhovnih i svjetovnih dužnosti, da u njegovu službu stave svoje najprosvjećenije sposobnosti.⁴⁹

Karlo je bio prvi, i jedan od najplemenitijih, u nizu careva, koji su Rimu jasno dali do znanja kako su papa i car čuvari vjere. Crkva je za njega bila sredstvom vlasti što su je provodili biskupi, a on je osobno presjedao franačkim sinodima. Plan da reformira i franačku i rimsku crkvu primjenom pravila sv. Benedikta, posijao je sjeme kasnije europske ideje da kršćanski kraljevi nisu dužni samo štiti Crkvu, nego i skrbiti o zdravu vjerskom životu u svojim zemljama.⁵⁰

Prilog 3: Karlo Veliki i papa Hadrijan I.

⁴⁹ J. Carpentier, F. Lebrun, *Povijest Francuske*, str. 68.-69.

⁵⁰ J. M. Roberts, *Povijest Europe*, str. 139.

6. KAROLINŠKA RENESANSA

U doba Karolinga, odnosno od Karla Velikog počeli su se obnavljati naučavanje i učenost. Karlo je zaslužan za poticanje obnove i razvoja naučavanja i učenosti, što se u historiografiji naziva „karolinška renesansa“. Sedmo i osmo stoljeće u Europi bilo je po literarnoj produkciji i učenosti vrlo siromašno. Karlo je iz korijena želio mijenjati postojeće stanje. Stvorio je poznatu školu u palači, na čelu koje je bio Alkuin iz Nortumbrije. Alkuin je bio upravitelj katedralne škole u Yorku. U Aachen je privukao učitelje sa svih strana: Anglosase, Irce, Italike itd. Ti su ljudi posjećivali velike opatije i biskupije, tamo organizirali lokalne škole, stvarali knjižnice, dali prepisivati razne tekstove itd. Jedan od istaknutih predstavnika karolinške renesanse bio je Einhard, najpoznatiji kao autor „Životopisa Karla Velikog“.

Za karolinške epohe utemeljen je i suvremeni sustav pisanja. Naime, u javnoj su uporabi Rimljani pisali velikim uglatim slovima, ali su se u kasnijim stoljećima počela koristiti oblija slova jer ih je bilo lakše ispisivati. Da bi na stranicu stalo više teksta počela su se pisati manja slova koja su se stiskala jedna uz drugo. To je dovelo do razvoja i sve šire uporabe minuskule, tj. malih slova, s velikim slovima samo za naglašavanje važnijih riječi. Izvan uskog polja latinske naobrazbe karolinška renesansa nije postojala. Književnost na narodnom jeziku nije još bila stvorena, osim u obliku junačkih pjesama koje su pjevali putujući svirači. Od takozvanih lijepih umjetnosti, sačuvan je samo jedan važan karolinški spomenik. Einhard piše kako je Karlo u Aachenu izgradio izuzetno lijepu baziliku, ukrašenu zlatom, srebrom i broncom. Zapadna i srednja Europa doživjeli su u Karlovo vrijeme prekretnicu. Bilo je to rađanje novih društvenih i političkih vrijednosti, pa i nove civilizacije. Franačka je država taj sustav vrijednosti počela širiti na svojem teritoriju i izvan svojih granica. Ti su impulsi, primjerice, širenje romanike označavali stvaranje jedinstvenih ili sličnih kulturnih i društvenih obrazaca na europskom prostoru.⁵¹

Godine 789. Karlo Veliki proglašava *Admonitio generalis* kojim se naređuje otvaranje škola u svakoj biskupiji i u svakom samostanu. U tim se školama podučavaju psalmi, note, pjevanje, računanje i pisanje; kasnije će Karlo Veliki poticati biskupe da otvaraju seoske škole. Ta reforma obrazovanja zasniva se na obnovi latinskog jezika i pisma. Karlo Veliki je smatrao da je pisanje sredstvo vladanja.⁵²

⁵¹ Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 125.-129.

⁵² J. Carpentier, F. Lebrun, *Povijest Francuske*, str. 69.

7. NASLJEDNICI KARLA VELIKOG

Želeći regulirati pitanje nasljedstva poslije svoje smrti, Karlo je već 806. objavio tekst o podjeli države među svoja tri sina. Ali kako su dvojica starijih umrli još prije njegove smrti, Karlo je 813. najmlađega, Ludovika, u Aachenu okrunio za cara, a Pipinova sina Bernharda imenovao kraljem Italije. Početkom 814. Karlo je umro u dobi od 71 godine.⁵³ Uz zemlje Ludovik Pobožni dobio je i carski naslov i papinsko savezništvo. Dvije godine nakon što je naslijedio prijestolje, Ludovika je okrunio papa. Time podjela carstva nije izbjegnuta, nego samo odgođena. Nasljednici Karla Velikog nisu imali ni njegov ugled ni iskustvo, čak možda ni želju vladati rascjepkanim silama. Regionalne podaničke vjernosti stvarale su se oko pojedinaca. Brojne diobe završile su 843. podjelom što je imala sudbonosne posljedice, na trojicu unuka Karla Velikog, tzv. Verdunskim ugovorom. Jezgra franačkog kraljevstva na zapadnoj strani doline Rajne, s prijestolnicom Karla Velikog u Aachenu, pripala je Lotaru, kao i naslov cara. Ludovik Njemački dobio je zemlje na istoku, između Rajne i Germanske marke. Karlo Ćelavi dobio je Gaskonju, Septimaniju, Akvitaniju i ostatak današnje Francuske izvan Lotaringije.

Nijedna kraljevska kuća ne može jamčiti neprekidan niz sposobnih vladara, a kraljevi ne mogu vječno kupovati vjernost, darovanjem zemlje. Poput njihovih prethodnika Merovinga, vlast Karolinga postupno je slabjela. Nakon pojave sve više znakova raspada, ponovno je stvorena samostalna Burugundija, a ljudi su žalili za lijepim danima Karla Velikog. Na zapadu su Karolinzi vladali poslije smrti Karla Ćelavog malo dulje od stoljeća. Kad je posljednji vladar zapadne franačke države preminuo 987. godine, njegov sin Hugo Kapet izabran je za kralja. Tim događajem počinje povijest kraljevske kuće koja će vladati gotovo 400 godina.⁵⁴

⁵³ M. Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, str. 182.

⁵⁴ J. M. Roberts, *Povijest Europe*, str. 141.-142.

8. ZAKLJUČAK

Karlo Veliki je nastavio put svoga oca Pipina Malog u razvoju Franačke i povećanju njezinog teritorija. Pod okriljem Franačke ujedinio je veliki dio Europe. S pravom Karla Velikog možemo zvati: Slavni, Glasoviti, Pobjedonosni, Mudri, te Veliki kako se i sam volio nazivati. Također bi Karla Velikog mogli zvati i Ujedinitelj Europe jer je pod njime veliki dio Europe bio teritorijalno, administrativno, kulturno i vjerski ujedinjen.

Karlo Veliki je ostavio neizbrisiv trag, a za vrijeme njegova vladanja Franačka država je bila na svome vrhuncu, a sam on će zbog svojih velikih djela zauvijek zauzimati posebno mjesto u povijesti srednjovjekovne Europe. Karolinško Carstvo, ili bolje rečeno Carstvo Karla Velikog, okvir je srednjega vijeka.

9. POPIS PRILOGA

Prilog 1: karta Franačkog Carstva Karla Velikog

Pirenne, Henri, *Karlo Veliki i Muhamed*, Izvori, Zagreb 2006., str. 242.

Prilog 2: kompleks palače Karla Velikog u Aachenu

<http://faculty.cua.edu/pennington/churchhistory220/lecturetwo/CharlemagnePalace.jpg>

Prilog 3: Karlo Veliki i papa Hadrijan I.

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d6/Charlemagne_and_Pope_Adrian_I.jpg

10. POPIS LITERATURE

1. Borovac, Ivanka, *Ilustrirana povijest svijeta*, Mozaik knjiga, Zagreb 2005.
2. Brandt, Miroslav, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, Školska knjiga, Zagreb 1995.
3. Budak, Neven, *Karlo Veliki Karolinzi i Hrvati*, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika – Split, Split 2001.
4. Budak, Neven, Raukar, Tomislav, *Hrvatska povijest srednjeg vijeka*, Školska knjiga, Zagreb 2006.
5. Carpentier, Jean, Lebrun, Francois, *Povijest Francuske*, Barbat, Zagreb 1999.
6. Goldstein, Ivo, Grgin, Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Novi liber, Zagreb 2006.
7. Margetić, Lujo, *Antika i srednji vijek*, Hrvatska Akademija znanosti i umjetnosti, Odjel za bizantologiju, Zagreb 1995.
8. Pirenne, Henri, *Karlo Veliki i Muhamed*, Izvori, Zagreb 2006.
9. Pirenne, Henri, *Povijest Europe od seobe naroda do 16. st.*, Marijan tisak, Split 2005.
10. Roberts Maddox, John, *Povijest Europe*, AGM, Zagreb 2002.
11. Skupina autora, *Povijest svijeta od početka do danas*, Naprijed, Zagreb 1977.
12. Vujić, Antun, *Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga. Knjiga 10 Je-Ki*, PRO LEKSIS : Večernji list, Zagreb 2006.